

Zpráva z indického festivalu nezávislých filmů v horách a přednášek Jeho Svatosti 14. dalajlamy: Etnografie na každém kroku

4.–10. 11., Dharamsala, Himáčalpraděš, Indie

Jan Trtílek, FF MU, Ústav religionistiky
e-mail: jan.trtilek@mail.muni.cz

Na podzim 2019 jsem měl možnost se zúčastnit 8. ročníku filmového festivalu DIFF (Dharamshala International Film Festival; 7.–10. 11. 2019) v indické Dharamsale a tři dny přednášek Jeho Svatosti 14. dalajlamy, které festivalu bezprostředně předcházely (4.–6. 11. 2019).

Nejprve krátce k samotnému místu. Dharamsala je město v severní Indii, v jejím svazovém státě Himáčalpraděš, které je zároveň sídlem 14. dalajlamy, Tändzina Gjamccha, jemuž zde byl poskytnut azyl po jeho útěku z Čínou okupovaného Tibetu v roce 1959. Jde zároveň o sídlo Ústřední tibetské správy (tzv. „tibetská exilová vláda“), která v současné době primárně žádá autonomii pro tibetskou oblast, podporuje exilovou komunitu, kulturní dědictví Tibetu a provozuje zdravotní zařízení a školy pro exilové Tibetany.

Přednášky probíhaly v Dalajlamově hlavním chrámu v Namgyalském klášteře, několikapatrovém chrámovém komplexu spojeném s muzeem Tibetu, památkem tibetských lidských pochodní a memoriálem 11. pančchenlamy (po dalajlamovi druhá největší spirituální autorita tradice Gelugpa), uneseného v chlapeckém věku čínskou vládou a dodnes zmizelého. Přednášky si vyžádala korejská sangha (zastoupena nemalým počtem laiků i mnichů), která každý přednáškový den započala korejskými invokacemi a zpěvem manter, následovanými ceremoniálním, ze strany posluchačstva emotivním, příchodem Dalajlamy. Korejská sangha seděla uvnitř chrámu s Dalajlamou, ostatní posluchači byli usazeni na plošinách a terasách okolo chrámu a na prostranství před ním, všichni na zemi, dekách a polštářích. Dalajlamu mohli sledovat na promítacích plátnech a obrazovkách, kam byl živě přenášen záznam z kamer uvnitř chrámu. Přednášky byly vedeny v tibetštině, která ovšem byla obratem překládána do několika světových jazyků a živě vysílána na radiových vlnách, takže si netibetofonní posluchači naladili na příručních radiopřijímačích příslušnou frekvenci kýženého překladu a takto, většinou přes sluchátka, naslouchali přednášce. Hlavním tématem přednášky byl výklad Sútry srdce, jejíž obsah byl mimochodem veden po lince vysoké teologické exegeze (místy se zapojením moderních prvků, jako propojení učení buddhismu a tezí kvantové mechaniky atp.¹) a její porozumění vyžadovalo více

¹ Později na festivalu DIFF na tento vědecko-náboženský narativ v jistém duchu navazoval snímek *The Dalai Lama – Scientist Dawn* Gifford Engleové, který zachycuje Dalajlamův současný diskurz snažící se ukázat, že současná fyzika, neurověda, psychologie atd. nepřichází s ničím, co by tibetský buddhismus již dávno neznal.

než pouze laické znalosti buddhistické filozofie. Z etnografického hlediska tak bylo zajímavé pozorovat interakce laického (většinou v kroji oděného) tibetského i netibetského posluchačstva, které často během („nesrozumitelné“) přednášky vedlo nezávaznou konverzaci, či se dělilo o obcerstvení (které po celou dobu mezi posluchače distribuovali mladí mniši, nebo si jej posluchači sami donesli) a akce se tak pro ně zdála být spíše společenskou událostí. Jiní však pozorně naslouchali. Podle oficiálních stránek exilové vlády (Bureau Reporter, 5.5.2019) se přednášek zúčastnilo přibližně 6000 lidí, z toho asi 2000 cizinců, takže bylo možné se seznámit i se „Západany“ a pobavit se o jejich motivacích a dojmech týkajících se přednášky. Mimo čas přednášek bylo možné chrám volně navštěvovat a být svědky mnišských aktivit jako disputací či chrámových ceremonií, účastnit se rozdávání jídla, osobních konzultací atd.

Po skončení třetího dne přednášek začal čtyřdenní festival DIFF, žánrově zaměřený na dokumentární filmy a tzv. „narativní“ filmy, tedy snímky na pomezí fikce a dokumentu, které vyprávějí sice (částečně) smyšlený, přesto velmi uvěřitelný příběh na pozadí skutečných reálií. Akce se uskutečnila v kulturním centru TIPa (Tibetan Institute for Performing Arts) za městem, ke kterému vedla cesta cedrovým lesem, v němž bylo možné pozorovat volně se prohánějící opice. Festival byl zahájen proslovem Lozanga Sanggäe, premiéra exilové vlády, po kterém následovalo vystoupení exilového folklorního souboru. Promítání probíhalo simultánně ve třech aulách, kde bylo možné se kromě promítání samotných filmů účastnit i workshopů s režiséry či popomítacích debat s některými z přítomných autorů snímků. Hned první snímek festivalu, *narativ Eeb allay ooo!* Prateeka Vatse, poskytl malou sondu do života indickou vládnou najímaných „monkey reppers“ – jedinců často z chudých vrstev, jejichž povoláním je svým hlasem vyhánět dotěrné a agresivní, ale posvátné a zákonem chráněné opice z veřejných míst. Tento snímek nám nejen ukázal, že kategorie jako sakrální a profánní v indickém prostředí často ztrácejí význam (a to i na státní úrovni), ale také nám převrátil pohled na na první pohled roztomilé opice svobodně se prohánějící Dharamsalou a osvětlil, proč k nim místní přistupují s jistou obavou v očích. Festival však nebyl omezen pouze na indickou produkci – podle zatajovaných dechů a neskrývaných slz diváky velmi zasáhl dokument *For Sama* Waad al-Kateabové a Edwarda Wattse, který al-Kateabová natočila na ruční kameru v syrském Aleppu během násilného potlačování protestů proti prezidentu Bašáru al-Asadovi a následně občanské války trvající dodnes. Coby zdravotnice v cíleně bombardovaných nemocnicích se každý den setkává se smrtí a v tomto prostředí se stará o svou novorozenou dceru Samu. S kamerou v ruce upozorňuje svět na hrůzy tohoto konfliktu. Na protilehlé straně zeměkoule a na odlišném konci spektra utrpení moderního světa se odehrává dokument *Golden age* Beata Oswalda a Samuela Wenigera. Ten zachycuje život floridských důchodců v přepychovém domově pro seniory, který je spíše luxusním hotelem vystavěným podle předlohy zámku ve Versailles. Nicméně jejich materiální zabezpečení a uspokojení nedokáže zaplnit díru touhy po zesnulých chotích, dětech, které je odsunuly do „zlaté klece“, či vyrovnávání se s proměnami vlastního těla. Tuto úzkost se senioři snaží přebýt bizarní nekonečnou párty, jejíž kakofonie nechává málo prostoru pro uvědomění, že se stále jedná o dokument, nikoliv fikci. Úzkost však rozhodně nebyla mottem festivalu, jak dokazuje např. ručně animovaný a vizuálně fascinující *narativ Bombay*

rose Gitanjali Raové, vyprávějící milostný příběh muslimského prodavače květin a hindské klubové tanečnice. Tento snímek odkrývá nejen problematiku konfliktu náboženských identit a pozice muslimů v Indii, ale též otázky dohodnutých sňatků nebo kašmírského konfliktu (a parodicky též pozici Bollywoodských filmů v indické popkultuře).

Na závěr festivalu byla ve spolupráci s indickým sdružením „Film Critics Guild“ tříletnou porotou udělena cena „Gender Sensitivity Award“ za „ztvárnění uvěřitelných charakterů a příběhů nad rámec patriarchálního a heteronormativního pohledu na svět“ (DIFF, 2019: 46). Tuto cenu si odnesl dokument *Yeh freedom life* Priyi Senové, sledující příběh dvou žen z Dillí, které byly se svými manželi oddány v dohodnutém sňatku, ovšem přes tento formální svazek obě milují jinou ženu, snažíce se dosáhnout svého „freedom life“ mimo omezení společenskými a rodinnými normami.

Rozdílné kulturní kontexty účastníků i filmů přinesly i řadu zajímavých situací, nejvíce patrných na humoru. Například během promítání narativního snímku *Aise hee* indického režiséra Kislaye, komicky pojednávajícím o pozici vdovy v hindské společnosti, se u indické části diváků zažíhaly salvy smíchu v momentech parodizujících stereotypní rodinné situace či interakce s duchovními. Nicméně tyto stejné scény nechávaly západního diváka chladným a tápajícím mimo kontext. Opačná situace však nastala např. u narativního snímku *God exists, her name is Petrunya* Teony Strugar Mitevské, sledující skutečný příběh Makedonky Petrunye, která se na svátek Zjevení Páně nedovoleně zúčastní striktně mužského pravoslavného rituálu lovení kříže z ledové řeky. Kříž před zraky všech vyloví jako první, následkem čehož začíná vlna pronásledování a násilí. Zde se diváci z východnějších částí Evropy (včetně dvou českých studentů religionistiky) nemohli ubránit smíchu při scéně, kdy si spolu místní pop a náčelník policejního sboru vypijí v náčelníkově kanceláři na stvrzení dohody panák domácí pálenky, zasněně přítom hledíce z okna. Rozdíly metareprezentačních rámců se též projeví např. když se při debatě s indickým režisérem jedna z amerických divaček, vědoma si svého západního pohledu, s nejistotou v hlase zeptala, zda se ve své tvorbě inspiroval francouzským filmem, protože ona prvky této estetiky v jeho filmech nalézá. Režisér s úsměvem odpověděl, že žádný francouzský film pravděpodobně nikdy neviděl.

Obě akce lze shrnout jako obohacující a otevírající nové horizonty a uzavřít povzbuzením, že s trochou pozornosti pro zdánlivé banality lze etnografiu dělat takřka na každém kroku (a to nejen v Indii).

Použitá literatura

- DIFF. (2019). *Dharamshala International Film Festival 7–10 Nov 2019* (brožura). White Crane Arts & Media.
- Bureau Reporter. (5.5.2019). *His Holiness the Dalai Lama begins Heart Sutra teachings for 6000-plus Buddhist devotees*. Nalezeno [29.09.2020] na <https://t Tibet.net/his-holiness-the-dalai-lama-begins-heart-sutra-teaching-at-the-main-temple-dharamshala/>.